

Cucullia artemisiae (HUFNAGEL, 1766), nieuw voor de Belgische fauna? (Lepidoptera : Noctuidae)

Guido DE PRINS

Abstract. *Cucullia artemisiae* (HUFNAGEL, 1766) new to the Belgian fauna? (Lepidoptera : Noctuidae)

The author found one larva of *Cucullia artemisiae* on *Artemisia vulgaris* at Merksem (prov. of Antwerp) on 6.IX.1985. The imago emerged on 7.VII.1986. Previous records of this species in Belgium have turned out to be misidentifications. The European distribution of the species is discussed.

Résumé. *Cucullia artemisiae* (HUFNAGEL, 1766) espèce nouvelle pour la faune belge? (Lepidoptera : Noctuidae)

L'auteur découvre une chenille de *Cucullia artemisiae* sur *Artemisia vulgaris* à Merksem (prov. Anvers) le 6 septembre 1985 et réussit à obtenir l'éclosion le 7 juillet 1986. Il expose l'histoire de l'espèce ainsi que sa répartition en Europe.

De Prins, G. : Markiezenhof 32, B-2060 Merksem.

Bij het zoeken naar de rupsen van *Cucullia absinthii* LINNAEUS ontdekte ik per toeval 1 rups van *C. artemisiae* HUFNAGEL op bijvoet (*Artemisia vulgaris* L.), en dit op 6.IX.1985 te Merksem, Antwerpen. De voedselplanten groeiden langs de straatkant op braakliggende grond. Na ettelijke speurtochten werd geen enkel exemplaar meer ontdekt. Was het misschien te laat? De rups is inderdaad zeer slecht te onderscheiden omdat de uitstulpingen op de rug enorm gelijken op de bloempjes van bijvoet. Alleen door de dikte van het lichaam viel ze op. Het was als het ware een bloemstengeltje op een ander. Het exemplaar verpopte op 16.IX.1985 en op 7.VII.1986 ontpopte een mannetje.

Omdat de soort niet gemeld wordt in de laatste van HACKRAY & SARLET (1975-1981), noch in de Belgische naamlijst van W.O. DE PRINS (1983) en ook niet in de Katalogus van de Antwerpse Lepidoptera door A. JANSSEN (1982), begon mijn zoektocht naar meer gegevens.

In FORSTER & WOHLFAHRT (1971) meldt men dat de soort ontbreekt in Nederland en België. Toch kreeg ik via mijn broer een brief van B.J. LEMPKE waarin deze toch twee meldingen geeft voor Nederland : Utrecht, juni 1949 en Melissant, 3.VIII.1954. Dit betreft in 1975 herontdekte oude vangsten. Tot nu toe werd daar niets aan toegevoegd (LEMPKE, 1975).

In België vond M.F. RICHARD 1 ex. te Aye (Luxemburg) op 20.V.1947. Iets voor de Tweede Wereldoorlog heeft M. STRAATMAN te Brussel, Sint-Pieters-Woluwe een rups gevonden, die gedetermineerd werd als *Cucullia artemisiae*. Jammer genoeg leidde de kweek niet tot een goed resultaat. De determinatie is heel waarschijnlijk juist omdat de rups heel karakteristiek is. (zie BERGER, 1947). HARRY (1983) laat optekenen : «Harry M. toont het enige zekere exemplaar uit België van *Cucullia artemisiae* Hfn., afkomstig uit de verzameling Baron de Chestret, gevangen te Sclessin (B-4000) tussen 1880 en 1912.». HEIM DE BALSAC & CHOUL (1975) melden dat het exemplaar uit Aye teruggevonden werd in het K.B.I.N. door A. LEGRAIN die het determineerde als *Cucullia gnaphalii* HÜBNER. Dit is misschien de reden

waarom *C. artemisiae* niet meer vermeld wordt in de lijst van HACKRAY & SARLET (1975-1981). Maar wat dan met de rupsmelding uit Brussel of het exemplaar te Sclessin?

Deze Euraziatische soort wordt uit de meeste Europese landen gemeld, maar steeds zeer zeldzaam!

Groot-Brittannië : in 1978 wordt een vangst gemeld van 1 rups door J. REID op *Artemisia vulgaris* L. te Nazeing (Essex) op 4.IX.1971. Het imago verscheen pas op 2.VII.1974, dus na 3 overwinteringen. Dit was de recentste melding na een zestal andere plaatsen in Engeland (DE WORMS, 1978).

Duitsland :

-Noord-Beieren : rupsen op *A. campestris* L., imago's in juli 1956 (HALX, 1956).

-rupsen talrijk te Wolznach en Motzenhofen bij Aichach door FREUDE in 1958 (WOLFSBERGER, 1958).

-einde augustus zeer veel rupsen op bijvoetsoorten te Straubing in het Donaudal (soms ook enkele exemplaren van *C. absinthii* L.), in 1958 (SCHATZ, 1959).

-Paitzkofen bij Straubing : einde augustus rupsen niet zeldzaam op *Artemisia campestris* L. en imago's midden juni 1974 (WOLFSBERGER, 1974).

Denemarken : vanaf 1971 regelmatig gevonden als rups, vooral in het zuidoosten van het land en op Bornholm (FIBIGER & SVENDSEN, 1981).

Finland : enkel op drie plaatsen in het uiterste zuiden (MIKKOLA & JALAS, 1977).

Polen : vrij zeldzaam (ROMANISZYN, 1930).

Frankrijk : in het midden en het zuiden, maar steeds zeldzaam (Lhomme, 1923-1935).

Spanje : door STAUDINGER (1901) geciteerd van Aragon, gemeld van de Franse Basses-Pyrénées. Waarschijnlijk ook in de westelijke Pyreneeën. Ook gemeld van Portugal, maar dit heeft bevestiging nodig (CALLE, 1982).

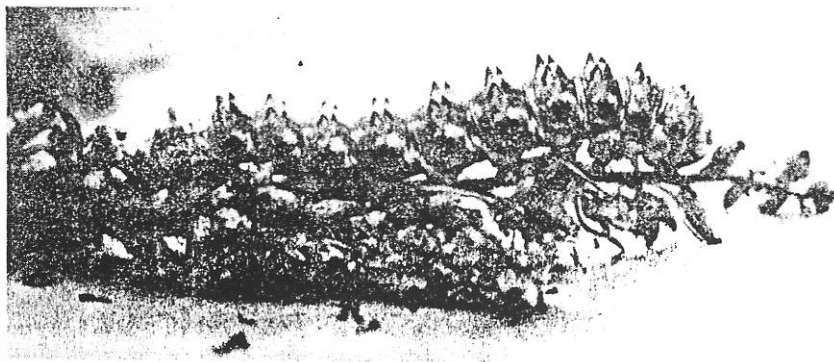
Italië : Olgiola, Circeo (settore toscolaziale); Pai (Noord-Italië) 1 mannetje zeer lokaal en zelden (WOLFSBERGER, 1965). In alle Alpen : verbreid, maar vooral in de zuidelijke warmere dalen, hoe noordelijker, hoe zeldzamer (BERIO, 1985).

Oostenrijk : haast uitsluitend in warmere streken, bijzonder rond Linz. Reeds door BRITTINGEN in 1851 uit Steyr gemeld. Als een grote zeldzaamheid beschreven. Nu (1978) vooral rond industriegebieden op *Artemisia*-soorten (KUSDAS & REICHL, 1978).

Tsjechoslowakije : op een twaalfstal plaatsen gevonden (HRUBY, 1964).

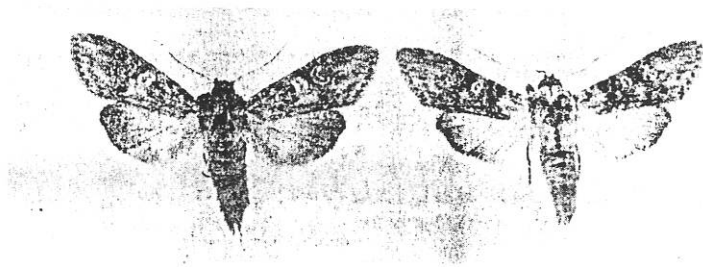
Verder gemeld uit Rusland, Bulgarije (Ganev, 1982) en verder oostelijk uit Azië (WARREN, 1910).

Terwijl de rups van *Cucullia absinthii* een gladde, licht- en donkergroen en bruin geschakeerde huid heeft, draagt *C. artemisiae* op elk segment uitstulpingen van ongeveer 2 mm, die haar zo kamoufleren dat ze zeer sterk op een bloemstengeltje van *Artemisia vulgaris* lijkt. Ze is er enkel van te onderscheiden door haar volume (zie figuur 1).

Figuur 1 : Rups van *Cucullia artemisiae* HUFNAGEL op *Artemisia vulgaris* L., Merksem (Antwerpen), 6.IX.1985, leg. G.R. DE PRINS.

De rupsen leven van juli tot september vooral op *Artemisia absinthium* L. of *A. vulgaris* L., soms ook op *Chrysanthemum vulgare* L. en *Matricaria chamomilla* L. Het imago verschijnt in mei (zuiden) en vliegt tot in juli. Het is een vaststaand feit dat, zoals trouwens bij de meeste *Cucullia*-soorten, de rupsen veel meer gevonden worden dan de imago's. *C. artemisiae* onderscheidt zich van *C. absinthii* niet door het verschil in grootte maar wel in minder scherp afgetekende voorvleugels (zie figuur 2). Verder is bij de pop van *C. artemisiae* het kremaster beduidend groter (4 mm) dan bij *C. absinthii* (2 mm).

Figuur 2: links, *Cucullia artemisiae* Hufnagel, ♂, B. prov. Antwerpen, Merksem, 6.IX.1985 (L.), e.l. 7.VII.1986 *Artemisia vulgaris* L., leg. G.R. DE PRINS; rechts, *Cucullia absinthii* LINNAEUS, ♀, B. prov. Antwerpen, Merksem, 4.IX.1985 (L.), e.l. 19.VI.1986, *Artemisia vulgaris* L., leg. G.R. DE PRINS.

Graag had ik reactie gehad indien er verkeerde gegevens werden afgedrukt. Ook stel ik het op prijs verdere meldingen te vernemen uit België. Verder dank ik mijn broer die mij zijn uitgebreide bibliotheek ter beschikking stelde.

Bibliografie

- Berger, L.A., 1947. Espèces nouvelles pour la faune belge. - *Lambillionea* **47** : 27-28.
- Berio, E., 1985. *Fauna d'Italia*, Lepidoptera. Noctuidae I Generalita, Hadeninae-Cucullinae. Ed. Calderini, Bologna.
- Calle, J.A., 1982. *Noctuidos Espanoles*. Madrid.
- De Prins, W.O., 1983. Systematische Naamlijst van de Belgische Lepidoptera. - *Entomobrochure* **4** : 1-57.
- De Worms, C.G.M., 1978. Further recent additions to the British Macrolepidoptera. - *Entomologist's Gaz.* **29** : 13-39.
- Fibiger, M. & Svendsen, P., 1981. *Danske Natsommerfugle*. Klampenborg.
- Forster, W. & Wohlfahrt, Th.A., 1971. *Die Schmetterlinge Mitteleuropas*. 4. Band Eulen (Noctuidae). Franckh'sche Verlagshandlung, Stuttgart.
- Ganev, J., 1982. Systematic and synonymic list of Bulgarian Noctuidae. - *Phegea* **10** : 145-160.
- Hackray, J. & Sarlet, L.G., 1975-1981. Catalogue des Macrolépidoptères de Belgique. Vol. 2 Noctuidae. - *Supplément à Lambillionea*.
- Harray, M., 1983. Mededelingen. - *Bull. Belg. Lep. Kring* **12** : 6.
- Halx, G., 1956. Interessante Macrolepidopterenfunde aus den nahen Umgebung von Wörth/Don. (Nordbayern-Donautal). - *NachrBl.bayer.Ent.* **5** : 44-47.
- Heim de Balsac, H. & Choul, M., 1975. Les Lépidoptères de la Gaume franco-belge (suite). - *Alexandor* **9** : 85-96.
- Hruby, K., 1964. *Prodromus lepidopter slovenska*. Bratislava.
- Janssen, A., 1982. Katalogus van de Antwerpse Lepidoptera. - *Bijlage Phegea* **10**.
- Kusdas, K. & Reichl, E.R., 1978. *Die Schmetterlinge Oberösterreichs*. Band 3 Noctuidae. Linz.
- Lhomme, L., 1923-1935. *Catalogue des Lépidoptères de France et de Belgique*, vol. 1 Macrolépidoptères. Le Carriol, Douelle, Lot.
- Lempke, B.J., 1975. *Cucullia arthemisiae* [sic] (Hufnagel), in Nederland gevangen (Lep., Noctuidae). - *Ent.Ber.,Amst.* **35** : 180.
- Mikkola, K. & Jalas, I., 1977. *Suomen Perhoset, Yökköset I*. Helsingissä Kustannusosakeyhtiö Otava.
- Romaniszyn, J., 1930. Fauna Motyli Polski (Fauna Lepidopterorum Poloniae). - *Prace monograficzne komisji fizjograficznej* **6** : 550.
- Schätz, W., 1959. Falterbeobachtungen im Jahre 1958. - *NachrBl.bayer.Ent.* **8** : 44-48.
- Staudinger, O., 1901. *Catalog der Lepidopteren des Palaearctischen Faunengebietes*. Berlin, p. I-XXXII, 1-411.
- Warren, W., in Seitz, A., 1910. *Die Gross-Schmetterlinge der Erde*, 3. Band, Die Eulenartigen Nachtfalter der Palaearctischen Faunengebietes. Stuttgart.
- Wolfsberger, J., 1958. Neue und interessante Macrolepidopterenfunde aus Südbayern und den angrenzenden nördlichen Kalkalpen (5. Beitrag zur Kenntnis der Fauna Südbayerns). - *NachrBl.bayer.Ent.* **7** : 49-62.
- Wolfsberger, J., 1965. Die Macrolepidopterenfauna des Gardaseegebietes (6. Beitrag zur Kenntnis der Lepidopterenfauna der Südalpen). - *Memorie Mus.civ.Stor.nat. «G. Dona», Verona* **13** : 1-385, 15 pl.
- Wolfsberger, J., 1974. Neue und interessante Macrolepidopterenfunde aus Südbayern und den angrenzenden Nördlichen Kalkalpen (7. Beitrag zur Kenntnis der Fauna Südbayerns). - *NachrBl.bayer.Ent.* **23** : 33-56.